

Community and environmental protection in active and abandoned mines and quarries in Slovakia

Ochrana spoločnosti a životného prostredia v aktívnych a opustených baniach

Hlavný banský úrad

JUDr. Ing. Peter Kúkelčík, Ing. Erich Veselényi,

Cieľom tohto príspevku je poukázať na základné prvky resp. atribúty ochrany životného prostredia pri aktívnom využívaní ložísk nerastov, ale i v kontexte na zabezpečenie a likvidáciu banských diel a lomov po ukončení aktívneho využívania - dobývania samotného ložiska nerastnej suroviny. Aby sme mohli názorne poukázať na inštitúty ochrany životného prostredia v kontexte na využívanie ložísk nerastov je v prvom rade potrebné zmapovať celý proces, ktorý vedie k samotnému dobývaniu ložiska nerastov.

Slovenská republika delí ložiská nerastov na výhradné a nevýhradné. Zásadný rozdiel medzi týmito dvoma kategóriami je ten, že výhradné ložiská (obsahujúce zlato, striebro, železo, uhlie, ropu, zemný plyn,...) sú podľa Ústavy SR a banského zákona vo vlastníctve SR, kým nevýhradné ložiská (štrkopiesky, piesky, kameň...) sú vo vlastníctve majiteľa pozemku. Od tohto základného rozdelenia ložísk nerastov sa následne odvíja ďalší proces postupných krokov, ktoré vedú k samotnému povoleniu exploatacie ložiska nerastov.

Legislatívna postupnosť krokov smerujúca k ich využívaniu pri **výhradných ložiskách** je nasledujúca:

Určenie prieskumného územia + Geologický prieskum ložiska v prieskumnom území: povoľuje Ministerstvo životného prostredia SR (ďalej len „MŽP SR“) → Schválenie zásob výhradného ložiska + Rozhodnutie o výhradnom ložisku: vydáva MŽP SR → Určenie Chráneného ložiskového územia: určuje Obvodný banský úrad rozhodnutím → Určenie Dobývacieho priestoru: určuje Obvodný banský úrad rozhodnutím → Povolenie banskej činnosti: povoľuje obvodný banský úrad rozhodnutím

Legislatívna postupnosť krokov pri **nevýhradných ložiskách** smerujúca k ich využívaniu je:

Geologický prieskum ložiska na základe geologickej úlohy: schvaľuje MŽP SR → územné rozhodnutie: vydáva obec → povolenie činnosti vykonávanej banským spôsobom: povoľuje obvodný banský úrad rozhodnutím.

Samozrejme v celom procese od vyhľadania ložiska nerastov až po jeho využívanie musia byť vyriešené strety záujmov a ochrana záujmov podľa osobitných predpisov. Stretami záujmov sa v prvom rade rozumie vyriešenie práv a právom chránených záujmov s vlastníckmi pozemkov (ak vlastníkom nie je ťažobná organizácia), na ktorých by sa malo konať dobývanie nerastov. Pri riešení ochrany záujmov podľa osobitných predpisov sa už dostávame o. i. i k ochrane jednotlivých zložiek životného prostredia a to biotických a abiotických. Ochrana osobitných záujmov životného prostredia spadá pod dotknuté orgány štátnej správy, ktoré si ale k svojmu výslednému „verdiktu“ môžu vyžiadať stanovisko rôznych subjektov zabezpečujúcich priamo ochranu životného prostredia v krajine resp. území, ako sú napr.

správy (vedenie) národných parkov a pod. Základnými právnymi normami upravujúcimi ochranu týchto zložiek v SR sú:

- **Zákon o ochrane prírody a krajiny,**
- Zákon o vodách,
- Zákon o lesoch,
- Zákon o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy,
- Zákon o ovzduší,
- **Zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredia (EIA).**

Podľa zákona o ochrane prírody a krajiny je orgán ochrany prírody dotknutým orgánom v konaniach ak ide o:

- vydanie rozhodnutia o určení, zmene a zrušení chráneného ložiskového územia,
- vydanie rozhodnutia o určení, zmene a zrušení dobývacieho priestoru,
- vydanie povolenia banskej činnosti a činnosti vykonávanej bankským spôsobom.

V konaní o určenie územných inštitútov CHLÚ a DP sa vyžaduje k ich určeniu vyjadrenie orgánu ochrany prírody a krajiny.

V konaní o povolenie banskej činnosti resp. činnosti vykonávanej bankským spôsobom orgán ochrany prírody – okresný úrad ŽP v sídle kraja a ďalej lesný úrad a tiež pozemkový úrad (orgán ochrany poľnohospodárskej pôdy), ako dotknuté orgány uplatňujú záujmy ochrany prírody a krajiny, ochrany lesa a pôdy najmä formou vyjadrenia, stanoviska resp. súhlasu a to v závislosti podľa stupňa ochrany prírody a krajiny. SR má stanovených 5 stupňov ochrany prírody a krajiny.

Špecifikácia ochrany jednotlivých prírodných zložiek je členená z pohľadu charakteru a stupňa ochrany na:

- a) chránená krajinná oblasť – 2 stupeň,
- b) národný park – 3 stupeň,
- c) chránený areál – 3, 4, 5 stupeň,
- d) prírodná rezervácia – 4, 5 stupeň,
- e) prírodná pamiatka – 4, 5 stupeň,
- f) chránený krajinný prvok – 2, 3, 4, 5 stupeň,
- g) chránené vtáčie územie – 3, 4, 5 stupeň.

Proces povoľovania samotnej činnosti je závislý od stupňa ochrany pričom platí:

- **na území s 1 stupňom ochrany** sa na vykonávanie banskej činnosti a činnosti vykonávanej bankským spôsobom vyžaduje **vyjadrenie** orgánu ochrany prírody,
- **na území s 2 stupňom ochrany** sa na vykonávanie banskej činnosti a činnosti vykonávanej bankským spôsobom vyžaduje **súhlas** orgánu ochrany prírody,
- **na území s 3, 4 a 5 stupňom ochrany** je **zakázané** vykonávať bankskú činnosť a činnosť vykonávanú bankským spôsobom,

Príslušný obvodný bankský úrad, ktorý povoľuje bankskú činnosť, alebo činnosť vykonávanú bankským spôsobom, môže o veci rozhodnúť najskôr po tom, ako mu bolo

doručené rozhodnutie orgánu ochrany prírody o vydaní alebo nevydaní súhlasu alebo povolení alebo nepovolení výnimky zo zákazu, alebo vyjadrenie, ak sa podľa tohto zákona vyžadujú. Pritom rozhodnutím o vydaní súhlasu, povolení výnimky, nevydaní súhlasu alebo nepovolení výnimky je obvodný banský úrad viazaný. Orgán ochrany prírody a krajiny zohľadňuje vo svojom vyjadrení resp. stanovisku stupeň ochrany územia a predpokladanú mieru dopadov banskej činnosti na jednotlivé zložky životného prostredia (voda, zem, vzduch, biotopy).

Druhy banskej činnosti:

- a) ložiskový geologický prieskum vyhradených nerastov
- b) otvárka, príprava a dobývanie výhradných ložísk,
- c) zriaďovanie, zabezpečenie a likvidácia banských diel a lomov,
- d) úprava a zušľacht'ovanie nerastov vykonávané v súvislosti s ich dobývaním,
- e) zriaďovanie a prevádzka odvalov, výsypiek a odkalísk pri činnostiach uvedených v písmenách a) až d),
- f) osobitné zásahy do zemskej kôry,
- g) likvidácia starých banských diel,
- h) sprístupňovanie banských diel a starých banských diel pre múzejné a iné účely a práce na ich udržiavaní v bezpečnom stave.

Činnosť vykonávaná bankým spôsobom povol'ovaná bankým úradom:

- a) dobývanie ložísk nevyhradených nerastov vrátane úpravy a zušľacht'ovania nerastov vykonávaných v súvislosti s ich dobývaním, zabezpečenie a likvidácia banských diel a lomov, ako aj vyhľadávanie a ložiskový geologický prieskum nevyhradených nerastov,

Ochranu životného prostredia pred nepriaznivým vplyvom banskej činnosti a činnosti vykonávanej bankým spôsobom zabezpečuje aj **zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (EIA)**. Tento zákon upravuje postup **odborného** a **verejného posudzovania** predpokladaných vplyvov na životné prostredie navrhovaných činností **pred ich povolením**. Predmetom posudzovania sú navrhované činnosti. V tabuľke uvádzame výber z niektorých činností vzťahujúcich sa k ťažbe nerastných surovín

Tabuľka vybraných činností s medznými hodnotami podliehajúcimi ich posudzovaniu vplyvu na životné prostredie

Činnosť, a zariadenia	objekty	Prahové hodnoty	
		Časť A – povinné hodnotenie	Časť B – zisťovacie konanie
Lomy, povrchová ťažba a úprava kameňa, ťažba štrkopiesku a piesku, povrchová ťažba vápenca + ťažba ostatných nerastov		Od 200 000 t/rok , alebo od 10 ha záberu plochy	Od 100 000 – 200 000 t/rok, alebo od 5 – 10 ha záberu plochy
Ťažba a úprava rúd magnezitu		Od 100 000 t/rok	Do 100 000 t/rok
Ťažba a úprava nerastov		Bez limitu	

s rádioaktívnymi vlastnosťami vrátane odvalov a odkalísk a ich rekultivácie		
Ťažba a úprava uhlia, lignitu a bitumenóznych hornín povrchová aj podzemná	Od 100 000 t/rok	Do 100 000 t/rok

V časti A tabuľky sú uvedené niektoré vybrané činnosti s ročným objemom ťažby, kedy organizácia musí – je povinná pred samotným povolením banskej činnosti a činnosti vykonávanej banským spôsobom vykonať povinné hodnotenie navrhovanej činnosti. V časti B tabuľky sú uvedené hodnoty, kedy orgán životného prostredia skúma či sa bude vykonávať povinné hodnotenie, alebo nie.

Po ukončení procesu posudzovania vplyvov na ŽP príslušný orgán ŽP v súčinnosti s orgánom na ochranu zdravia vypracuje a predloží záverečné stanovisko k činnosti, v ktorom okrem celkového hodnotenia vplyvov navrhovanej činnosti uvedie, či odporúča, alebo neodporúča jej realizáciu, prípadne za akých podmienok, ako aj požadovaný rozsah jej sledovania a vyhodnocovania podľa.

Obvodný banský úrad nemôže bez priloženia záverečného stanoviska o posudzovaní vplyvov na životné prostredie k činnosti vydať rozhodnutie o povolení navrhovanej činnosti (banskej činnosti resp. činnosti vykonávanej banským spôsobom), ktorá je predmetom posudzovania. Pritom pri rozhodovaní o povolení navrhovanej činnosti je obvodný banský úrad viazaný obsahom záverečného stanoviska k činnosti.

Z vyššie uvedeného vidíme, že inštitúty ochrany životného prostredia vstupujú v rôznych formách do procesu získavania nerastných surovín a nie je možné bez ich rešpektovania povoliť a vykonávať banskú činnosť, alebo činnosť vykonávanú banským spôsobom. Rešpektovanie zásad ochrany životného prostredia má vo svojich úvodných ustanoveniach i zákon č. 44/1988 Zb. o ochrane a využití nerastného bohatstva (banský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „banský zákon“), ktorý hovorí, že účelom tohto zákona je ustanoviť zásady ochrany a racionálneho využívania nerastného bohatstva, najmä pri geologickom prieskume, otváraní, príprave a dobývaní ložísk nerastov, úprave a zušľachtovaní nerastov vykonávaných v súvislosti s ich dobývaním, ako aj bezpečnosti prevádzky a **ochrany životného prostredia pri týchto činnostiach.**

Z ustanovení banského zákona vyplývajú „ťažiarovi“ vo vzťahu k ochrane životného prostredia tieto povinnosti:

- riešiť včas stretý záujmov pri určení dobývacieho priestoru a pri plánovanej otváraní, príprave a dobývaní výhradného ložiska, predovšetkým s cieľom obmedziť nepriaznivé vplyvy na životné prostredie,
- zistiť skutočnosti potrebné na posúdenie možných vplyvov využívania výhradného ložiska na iné ložiská, vody a iné prírodné zdroje, na životné prostredie a na ďalšie dôležité verejné záujmy,
- dokumentácia vzťahujúca sa na projektovanie, výstavbu, prípadne rekonštrukciu baní a lomov vrátane výsypiek, odvalov a odkalísk musí zabezpečovať o. i. náležitosti i obmedzenie nepriaznivých vplyvov na životné prostredie,
- mať vypracované plány na zabránenie, obmedzenie a likvidáciu environmentálnych záťaží,

- pred zastavením prevádzky v hlavných banských dielach alebo lomoch vypracovať plán ich zabezpečenia alebo likvidácie,
- platiť úhradu za vydobyté nerasty, ktorá je príjmom environmentálneho fondu.
- vykonať rekultivácie lesných pozemkov a poľnohospodárskej pôdy na základe schváleného plánu rekultivácie.

V prípade starých banských diel je potrebné poznamenať, že slovenská právna úprava v banskom zákone definuje staré banské dielo ako cit.: „banské dielo v podzemí, ktoré je opustené a ktorého pôvodný prevádzkovateľ ani jeho právny nástupca neexistuje alebo nie je známy.“

Zabezpečovanie alebo likvidáciu starých banských diel a ich následkov, ktoré ohrozujú verejný záujem, zabezpečí v nevyhnutne potrebnom rozsahu Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky. Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky vysporiada aj prípadné škody na hmotnom majetku spôsobené pri zabezpečovaní alebo likvidácii starých banských diel.

Záver

Musíme si uvedomiť, že prístup k ochrane životného prostredia pri využívaní nerastných surovín a následne rekultivácia krajiny po ťažbe nerastov nie je len zákonná povinnosť ťažiara, ale je to i jeho morálna investícia do budúcnosti, prispievajúca k celkovému vylepšeniu pohľadu laickej verejnosti na ťažbu nerastných surovín s cieľom eliminácie negatívnych stanovísk pri zámeroch budúcej ťažby nerastných surovín.